

Marieke Vanbuel

KU Leuven / UGent

Contact: marieke.vanbuel@kuleuven.be

marieke.vanbuel@ugent.be

Hoe kan schooltaalbeleid effectiever zijn?

1. Inleiding

Veel Vlaamse en Nederlandse scholen zijn bezig met het uitwerken en invoeren van een taalbeleid (o.a. Vlaamse Onderwijsinspectie 2015). Dat moet er mee voor zorgen dat alle leerlingen de einddoelen of referentieniveaus voor taal behalen aan het einde van hun schoolloopbaan. Toch botsen veel scholen bij de implementatie van dat plan nog altijd op allerlei uitdagingen: taalbeleidsacties belanden terug in de kast, teamleden zijn gedemotiveerd of schoolteams zien door het bos de bomen niet meer omwille van de gigantische hoeveelheid aan taalstimulerende acties.

In deze bijdrage trachten we die uitdagingen zowel te verklaren, alsook strategieën aan te reiken om met die uitdagingen om te gaan. Daarvoor herdefiniëren we eerst het concept ‘taalbeleid’ met behulp van inzichten uit schooleffectiviteitsonderzoek. Daarna wordt dat vernieuwde concept geconcretiseerd aan de hand van enkele cases uit het Vlaamse basis- en secundair (voortgezet) onderwijs, waarbij de invoering van het taalbeleid moeizaam verloopt. Centraal staat de vraag: Welke strategieën zijn in deze scholen nodig om het taalbeleid van scholen effectiever te maken?

2. Het probleem

De term ‘taalbeleid’ zou je een containerbegrip kunnen noemen. Het omvat zo veel dat niemand eigenlijk nog goed lijkt te weten wat de term inhoudt (Van den Branden 2017). Een recente empirische studie is iets optimistischer, maar laat wel zien dat verschillende mensen die betrokken zijn bij de implementatie van taalbeleid in Vlaamse scholen er andere opvattingen op nahouden (Vanbuel 2021). Nog een lichtpuntje: de meeste betrokkenen zijn overtuigd van het nut van taalbeleid.

Wanneer je schoolteams vraagt naar hun taalbeleid, worden vaak ellelange lijsten met acties opgesomd. Die acties gaan overigens alle kanten uit: van ondersteuning van leerlingen met zorgnoden, over rapportcommentaren, spellingsremediëring, onderwijs voor anderstalige nieuwkomers, tot het taalregister dat door zowel leerlingen als lera-

ren wordt gebruikt in de lessen en in de gangen van het schoolgebouw. Wellicht is de huidige definitie – namelijk: “de structurele en strategische poging van een schoolteam om de onderwijspraktijk aan te passen aan de taalleerbehoeften van de leerlingen, met het oog op het verbeteren van hun algehele ontwikkeling en het verbeteren van hun onderwijsresultaten” (Van den Branden 2010) – te vaag voor schoolteams om ermee aan de slag te kunnen gaan (Van den Branden 2017).

3. Een herdefiniëring van taalbeleid

Om het concept ‘taalbeleid’ te herdefiniëren, halen we er inzichten bij uit schooleffectiviteitsonderzoek (o.a. Reynolds et al. 2014). Dat onderzoeksgebied heeft in de afgelopen twintig jaar met rasse schreden vooruitgang geboekt, vooral dankzij het gebruik van complexe statistische analyses. Taalvaardigheid of leesvaardigheid is vaak één van de uitkomstvariabelen die worden meegenomen in onderzoek. Dat maakt dat we met redelijke zekerheid kunnen zeggen dat bepaalde kenmerken ertoe leiden dat een school het verschil kan maken voor de taalontwikkeling van leerlingen.

Kyriakides et al. (2010) brachten de kenmerken van effectieve scholen die uit die onderzoekstraditie voortvloeiden samen in twee dimensies. Een effectief schoolbeleid (1) zorgt voor effectief (taal)onderwijs in de klas en (2) creëert een leeromgeving voor leraren. Bij effectief taalonderwijs ligt de focus op effectieve vakdidactiek op de klasvloer. Dat houdt onder meer in dat leerlingen veel functionele kansen krijgen om met taal bezig te zijn, dat ze samen kunnen leren met hun klasgenoten dankzij de inzet van coöperatieve werkvormen, dat er in het onderwijs aandacht is voor taalleerstrategieën (het proces) en dat er voldoende feedback is op zowel talige producten als op het taal-leerproces (zie o.a. Merchie e.a. 2019; Vanbuel, Boderé & Van den Branden 2017). In een leeromgeving voor leraren, de tweede dimensie, kunnen leraren experimenteren met collega's en materialen, kunnen ze ideeën met elkaar uitwisselen en kunnen ze doelgerichte partnerschappen met ouders en externen aangaan.

4. Verschijningsvormen van taalbeleid

Wanneer je met het schooleffectiviteitskader naar het taalbeleid van scholen kijkt – zoals wij in ons onderzoek voor het Vlaamse Steunpunt SONO hebben gedaan in zowel lagere als secundaire scholen (Vanbuel, Vandommele & Van den Branden 2020) – dan kom je tot de vaststelling dat het taalbeleid van de meeste scholen in onevenwicht is. Doorgaans blijkt immers slechts één van de twee dimensies redelijk goed uitgewerkt te zijn.

Wanneer de eerste dimensie sterk is uitgewerkt, maar er haast geen leeromgeving is voor leraren, spreken we van een ‘inert taalbeleid’. Het taalbeleid bevat dan heel wat

goede ideeën voor goed taalonderwijs in de klas, maar er wordt niets voorzien om die acties ook daadwerkelijk tot op de klasvloer te krijgen. Professionaliseringsinitiatieven blijven doorgaans beperkt tot de leden van het werkgroepje taalbeleid. Een inert taalbeleid ziet er goed uit op papier, maar er komt weinig van in huis.

Wanneer er wél mogelijkheden zijn voor leraren om van elkaar te leren, de school voldoende materialen heeft en partnerschappen aangaat om taalontwikkeling te stimuleren, maar de eerste dimensie – *evidence-based* onderwijs in de klas – uit het oog wordt verloren, spreken we van een ‘willekeurig taalbeleid’. Het voordeel van zo’n taalbeleid is dat er veel uitwisseling is tussen en bereidheid onder leraren, maar door een gebrek aan focus worden de meeste acties redelijk snel vergeten.

Idealiter zijn beide dimensies dus goed uitgewerkt en spreken we van een ‘strategisch taalbeleid’. Het komt ook voor dat geen van beide dimensies is uitgewerkt. In dat geval labelen we het taalbeleid als een ‘papieren taalbeleid’: er staat het één en ander op papier, of er is een aanzet voor een visie, maar verder is er weinig uitgewerkt of voorzien.

5. Strategieën voor een effectiever taalbeleid

Scholen die een strategisch taalbeleid hebben, onderscheiden zich van scholen met een ander type van taalbeleid in de eerste plaats op het vlak van gedeelde verantwoordelijkheid: verschillende teamleden krijgen taken en verantwoordelijkheden toegewezen. In één van de lagere scholen uit ons onderzoek was één collega bijvoorbeeld lid van een begrijpend leesnetwerk met collega’s uit andere scholen, één collega coördineerde de taalscreening en nog een andere specialiseerde zich in *co-teaching*.

Om te achterhalen welke strategieën bijdragen aan effectief taalonderwijs, de eerste dimensie van een strategisch taalbeleid, hebben we de overlap bestudeerd tussen scholen met een inert en een strategisch taalbeleid. Scholen met één van die twee types van taalbeleid blijken heldere, afgebakende taaldoelen voorop te stellen en na te streven, en selecteren er bijpassende *evidence-based* maatregelen voor. Eén school wilde bijvoorbeeld de spreekvaardigheid van leerlingen verhogen. Het team koos ervoor om leerlingen extra spreekkansen te geven via taalontwikkeldend lesgeven en door spreekvaardigheid expliciet onderdeel te maken van het rapport.

Daarnaast hebben we ook gekeken naar wat scholen met een sterke leeromgeving voor leraren gemeenschappelijk hebben. In die scholen springt vooral de extra tijd die wordt vrijgemaakt voor overleg tussen leraren en met het hele team in het oog. Daardoor is iedereen op de hoogte van wat het taalbeleid van de school inhoudt, gaan leraren meer samenwerken en durven ze ook te experimenteren met (ver)nieuwe(nde) taal-

praktijken. Bovendien bewaken de leden van het taalbeleidsteam in deze scholen welke taalmaatregelen ingang vinden en welke bijsturing nodig is. Met andere woorden: ze monitoren en evalueren de implementatie van het taalbeleid.

De bovenstaande strategieën zijn uiteraard geen garantie dat taalbeleid zonder enige moeilijkheid geïmplementeerd geraakt in een school, want elke schoolcontext is anders. Bovendien geven alle scholen in ons onderzoek aan dat een taalbeleid uitwerken “een weg is die je aflegt”, en dat het steeds opnieuw zoeken is. Al kunnen de strategieën, samen met het inzicht in de twee taalbeleidsdimensies, hopelijk wel enigszins richting bieden om de goede weg op te gaan.

Referenties

- Kyriakides, L., B. Creemers, P. Antoniou & D. Demetriou (2010). “A synthesis of studies searching for school factors: Implications for theory and research”. In: *British Educational Research Journal*, 36 (5), p. 807-830.
- Merchie, E. e.a. (2019). *Sleutels voor effectief begrijpend lezen*. Brussel: VLOR.
- Reynolds, D., P. Sammons, B. De Fraine, J. Van Damme, T. Townsend, C. Teddlie & S. Stringfield (2014). “Educational Effectiveness Research (EER): A state-of-the-art review”. In: *School Effectiveness and School Improvement*, 25 (2), p. 197-230.
- Van den Branden, K. (2017). ‘Taalbeleid in Vlaamse basisscholen: terugblik, balans en vooruitblik’. In: K. Jaspaert & C. Frijns. *Taal leren. Van kleuters tot volwassenen*. Tiel/Amsterdam: Lannoo Campus, p. 79-100.
- Vanbuel, M. (2021). ‘How stakeholders see the implementation of language education policy: a Q-study’. In: *Current Issues in Language Planning*, p. 1-20.
- Vanbuel, M., A. Boderé & K. Van den Branden (2017). *Helpen talenbeleid en taal-screening taalgrenzen verleggen? Een reviewstudie naar effectieve taalstimuleringsmaatregelen*. Gent: Steunpunt Onderwijsonderzoek.
- Vanbuel, M., G. Vandommele & K. Van den Branden (2020). *Helpt talenbeleid taalgrenzen verleggen? Syntheserapport*. Gent: Steunpunt Onderwijsonderzoek.
- Vlaamse Onderwijsinspectie. (2015). *Onderwijspiegel 2015. Jaarlijks rapport van de Onderwijsinspectie*. Brussel: Onderwijsinspectie.